

UNA CARTA

Sr. D. Francesc Hernández Sanz.

ADMIRAT SR. DIRECTOR :

Fa molt de temps, quan començava a estudiar el Dr. Guardia, vaig anotar una serie de vastos articles, que el nostre metge-flòsof escrivia per a la revista catalana *L'Avenç*, quan ja anava cap a la posta de sa vida profitosa i plena. Ara, al tornar a rependre, ben fervorosament i amable, aquest estudi que ja havia estat una mica decantat de mi, he rellegit aquells articles, on fa la crítica de les valors clàssiques catalanes i de les possibilitats de la Renaixensa i dels seus homos. En un d'ells, però, se separa d'aquest assumpte i ve a parlar de Menorca als catalans peninsulars, que ufanosos de la seva terra rica o nos ignoren o ben poc s'enrecorden de noltros, qui som en mig de la mar, enfora de tota terra ampla. He pensat que no li seria desplaent, Sr. Director, incloure en la nostra benamada REVISTA DE MENORCA aquesta visió de la illa nadiua, escrita per un savi auster que n'era separat d'ella des de sa primera infantesa. Enc que de tota sa vida que no hi romanía, sempre havia pensat en ella : era la seva patria del cor. Perque ell en tenia dues de patries, una natural, i l'altra d'elecció. « La primera — escriu a un amic — posseeix mon cor i tot el que sé, per haver-ho après en la segona ».

Tot d'una que arribava a Alayor, després de pendre el títol de doctor en medecina, era auriolat d'una admiració tota ingènua i devota. Però aquella illeta petita, on el cel és blau i la gent humil i que només sabia de les noves del mon que

pels vents àgils, era massa estreta per a ses ansies d'activitat i declarà a son pare que no podia romandre més temps en un país tant diferent d'aquell on ell havia après la ciència i la independència. Aquella calma tan plana i endormiscadora; aquells carrers d'una blancor reverberant de calç, l'enervauen donant-li la atribul-lada empenya de jove impetuós i rebeld. La França destruïa en ell les tradicions ancestrals i sa imaginació fogosa era presa per les llibertats noves; i s'eren foses la religió i la ideologia dels avis, i ell era ja d'una nova terra i aquesta terra l'atreïa i ell es plaïa anant-hi. Com que allà hi tenia més espai per a volar ardidament!

Li prec, Sr. Hernández, que en cas de publicar aquell article, tengui especial cura de recomanar fidelitat a la ortografia. Guardia és avui dia antiquat, però té un valor la seva manera d'escriure el català; en el seu temps diferia singularment dels literats catalans. Era la època de les reformes lingüístiques de l'Avenç; i els filòlegs Pompeu Fabra i Casas Carbó iniciaven ja el criteri que ha prevalgut i és avui acceptat plenament. Encara, però, anaven dispeisos i incerts. Guardia no s'avenia amb els que empraven una llengua *démodée*, vella de quatre segles, però tampoc amb aquells, massa atrevits. Ell, que des de que era infant no parlava ni escrivia català, va fer ben seriosos estudis i intentà ésser un orientador en la evolució de la llengua. Aquesta havia quedat estancada des de quatre segles ençà; i allavors que la terra donava nova brotada, era necessari deixondir-la, fer-li sofrir en els gabinets el desenrotllament que hauria seguit en cas de tenir vida rica i plena, com la castellana, la francesa. I Guardia creïa — i ara veïm com s'equivocava — que més que al poble s'havia d'escoltar als clàssics, als que l'escrivien en el bon temps (s. XIV i XV) en que era lluïda i gloriosa i neta de tota submissió.

L'article que segueix va ésser reformat pels de l'Avenç, acomodant-lo a les normes de la casa. Jo he procurat refer la ortografia propia del savi alaorenc, servint-me de les cartes que he recullit. Es una ben agradosa descripció de Menorca,

tal qual ell la coneixia des de que embarcà cap a Montpeller, esmaltada del recort més fresc dels seus dos ràpids viatges. Es freda i fidelment objectiva. Després de llegir-la jo en restava meravellat i una mica decebut. Esperava una visió més vaga de contorns i més subjectiva: Menorca vista a través de l'esperit de Guardia. Sembla escrit des de Menorca estant; (en la seva casa d'Alayor, en una cambra espaiosa, on hi havia el cantarano de la roba blanca, tan neta, tan plegada...). Veia aquelles tanques de paret seca, i el bestiar, el cap acotxat, mastegant sumís i cavessit, i els pagesos amb vestit de festa, i els senyors de lloc colcant un ruquet (posem un ruquet) o menant una galera, i les cases blanques, i els horts amb unes pasteretes que sempre són polides de blancor, i els enamorats que feia quinze anys que es tractaven...—i s'estimaven i tot tal vegada—, i la tramontana que tot ho avalota...

Tothom que passi llarga temporada enfora de cá-seva totes aquestes coses amades les veu com per dins un caleidoscop; i el que vist d'aprop no té cap interès, així pren un aspecte radial i decoratiu francament bell i enamoradiç.

I volia dir simplement que Guardia ho sap veure de devora i sense artificis.

Per acabar, me plau comunicar-li que ja tenc recullides bon grapat de cartes, molt interessants per a la historia de la nostra cultura, i de les quals en vaig a fer un llibre, baix els auspicis del venerable mestre de la literatura catalana Dr. Rubió i Lluch. Aquest epistolari és una anticipació al llibre futur, en el que serà estudiat el nostre metge-filòsof en tots els aspectes de sa fecundíssima intel·ligència.

Memories als amics.

Cordialment, el seu servidor devotíssim

MARÇAL PASCUCHI

L'ILLA DE MENORCA

De les illes Balears és Menorca, si no la més petita, per cert la menys privilegiada : molta roca, poca terra fèrtil, ninguna montanya de resguardar-la dels vents del nord e del mitjorn, qui tot ho dessequen e fan enfora la pluja. Fonts no n'hi hà, ni rius : del cel devalla l'aygue, ab prou parcimonia, conservada dins cisternes e aljups. Alguns pous molt pregons no basten per a abeurar la gent en temps de llarga sequedat. Anys hi hà en que les besties moren de fam per falta de pastura, e de sed perquè no plou.

En cambi, després de ploare, muda l'aspecte del camp, e basta una ruixada per vestir-lo de verd en l'espai d'algunes hores. Però si és pluja de tempestat acompanyada de trons e llamps, el torrent qui devalla cap a la mar s'encu la terra prima, e, rentats els camps, quedan més aixuts que banyats.

Diu un escriptor antic qu'en Egipte no mira a dalt el llaurador, perquè no falta may humitat del riu e de la rosada. Al pagès menorquí tot al revés : d'amunt li ve l'esperança o dels nuvolats s'alegra, e content está si té sahó, vol dir si pot llaurar, reblanida la crosta.

Si queda seca la campanya per falta de sahó, en cambi l'humitat de la pluja dura prou, conservada en els foradets del rocam e preservada així del vent. Vista de prop, la major part de la terra de sembradura pareix un escumador : tot són clotets plens de llavor, d'ahont arrancaràn les espigues.

Abres n'hi hà pocs e de no molt alta estatura : alsines, pins, ginestes, oliveres, ullastres, inclinats aquèts cap al mitjorn e jugint el fred alè de la tramontana, vent dolentíssim e d'espantosa renou. Fòra de les herbes de past e d'algunes plantes d'engreixar el bestiar, importades d'Algeria, no és gaire variada la vegetació : espàrregs bords, romagueres, abat-

zers, mates de llenrisca per tot e a la vora dels canins, fregoles e arbosers en el bosc, poques canyes e infinides caramuixes.

En suma, no resplandeix el paisatge, apesar del sol lluent e de la cinta blava de mar: cara de terra honrada, però pobre. Fòra d'alguns plans bastant fèrtils, dividits per canalets que diuen siquies, tot son roques e pedreny. Els camps e campets semblan un joch de dames: pasturen les besties dins tancats o tanques, rodades de parets de pedra seca, passant de l'un a l'altre per portells o barreres. De cada part del camí públich, les parets, més altes, solen ser tapiades, o cobertes per demunt, de guix emblanquinat.

Torongers e limoneres no creixen fòra dels valls, ben resguardats del vent, e tancats de tapias molt altes. Abres de fruita no n'hi hà tampoc fora de les sinyes: pomes, peres, prunes, cireres, préssegs, melicotons, albercocs, nesples e magranes, abunden e no són inferiors als rahims. Noguers, més rars d'ençà qu'es cultiven les ametlies. La vegetació dels horts, dels vergers e de les vinyes, fa la primavera molt florida, ademés de les flors e floretes del camp.

De les cereals, blat, ordi e xivada, no falten tampoc en les bones anyades, qui són les ben regades per la pluja. El blat d'India sol creixer en els plans sembrats de sindries, melons e carabasses. La carn, d'excellent gust, principalment la de bou o de moltó, e molt gustosa també la de porc. La ilet, molt rica; mantega e formatge, de lo millor. En aquét punt, com per la netedat, pot compararse Menorca a la Holanda. La mel, principalment la fina de card o de romaní, no tenia igual abans d'introduhir-se en la illa les plantes de pastura, trebol e altres, qui fan una mel molt comuna.

Prou bo era el vi de la terra abans de les malalties destructores dels ceps e de les parres. Molt pobre havia de ser el jornalier o el menestral que no tingués sa vinyeta o un trocet de terra per sembrar patates, tomatichs, alcaixofes o llegums. En temps dels inglesos o dels catalans no hi havia pobres

d'anar a demanar almoyna ; però quand vengué la miseria ab els espanyols e les males anyades, no bastant la terra a nodrir tots els habitants, va començar l'emigració al continent vehí, e de preferencia a l'América espanyola, a les Antilles, e a les possessions franceses d'Alger, Oran e Constantina. Passen de dèu mil els menorquíns qui viuen fòra de Menorca, contant l'illa poc més o menys de trenta mil ànimes.

Ben temperat és el clima, perquè la furia dels vents frets e calents perd sa força gracies a l'ayre saludáble del mar, moderador de la savia de l'hivern e de la canicula. La cinta del Mediterrani, més blava qu'el cel blau, és un encant per a la vista ; e per més que sien presoners de l'aygue salada, la major part dels menorquíns no surten de sa presó a correr món sens sentir ganes de tornar-hi, lo mateix qu'Ulyses preferint, a la vida regalada que li fehia la ninfa Calypso e a l'immortalitat que li prometia, el delit de reveure el fum del fúmeral de câ-seva. Be diu el proverbi menorquí: « Caseta mía, per pobre que sia ». Fills té Menorca qui li han cobrat tant pregón afecte com el qui tenia aquell a la seva Itaca. Illes e montanyes solen inspirar amor ardent de la terra. Pobreta és la Balear menor, però patria de gent honrada e treballadora, de bons costums e de sanes tradicions, amiga del progrés e de la llibertat.

Mirada de dalt la montanya del Toro, del terrat del convent que tenien allí els frares Agustíns, l'illa pareix molt reduhida, e és més lo qu'es veu de mar que de terra. Però aquella roqueta que s'alça en mitj de les aygues és la patria natural, el breçol dels avis e lar sepulcre, e de més de sis segles ençà la conqueriren els reys d'Aragó, comtes de Barcelona, poblant-la de catalans. Casi tot-hom té nom català, fòra d'alguns descendents de jueus e genovesos qui seguien als conqueridors. Conten qu'una part de la noblesa ve d'aquells traficants qui a baix preu compraren les terres qu'el rey n'Anfós donà com recompensa als cavallers companys.

La millor relació de la conquesta, diguen lo que vullen, és

la recullida per en Peremiquel Carbonell en la compilació de sa preciosa crònica.

No han faltat historiayres a Menorca. Fòra dels inglesos e francesos, tres fills seus li han pagat tribut de pietat filial en aquêt segle : en Ramis, n'Oleo e en Riudavets ; compiladors paciens e diligentíssims qui han preparat la tasca a l'abreviador de l'història menorquina fàcil de caber en un tomet petit com el meteix assumpto.

No fa molts anys que la vida dels menorquins era patriarcal, e encare avuy, fòra dels ambiciosos de fortuna e honors, la major part dels habitants són gent senzilla e feynera, de singular sobrietat, e de si prou pacífica. Les baralles de bevadors e mariners, en dia de feste, no van més enllà de punyades, a la manera dels inglesos. Les ganivetades dels espanyols no són de moda en la illa, per més que la tropa de la Península hage contribuït a la corrupció dels costums pel mal exemple.

La salut pública seria regular e conforme al clima e al temperament aixut dels naturals si no obressin en sentit contrari dues causes permanents : la miseria e l'ignorancia dels preceptes de l'higiene. De la miseria neixen diferents afeccions cròniques per falta de nutrició suficient. De les dones moltes són cloròtiques, vol dir de sanch pobre, e dels homes, no pochi van tísics. Malalties del ventrell no en falten. De les passions desenfrenades són víctimes molt joves, entre quinze e vinticinch anys. El remey seria casar la joventut sens consumirla en tant d'anys de festejar. Grand mortatitat d'infants, sia per insuficiencia, sia per abundancia d'aliments, e les més vegades per inexperiencia de mares e dides, qui no saben com s'hàn de cuydar les criatures.

Una particularitat propia de la terra és la netedat casi holandesa dels carrers, de les cases e de les persones : però no cal fiar-se a les apariencies. No basta rentar, fregar, emblanquinar, nedejar els utensilis de la cuyna e els mobles de la sala, de manera que s'hi puguin mirar de tant nèts e lluhents

que són ; cal recordar la comparació evangèlica dels hipòcrites als sepulcres emblanquinats, nèts e blanchs per defora, mentres que de dins obra la corrupció pudenta. Be és veritat que tota la culpa no la tenen els naturals : falta l'aygue corrent e clara ; falten els banys.

No basten les cisternes, no són molts els pous, ademés que l'aygue crua dels pous no té la propietat de l'aygue corrents de font o de riu, qui és sana, lleugera, com les llegums fon el sabó.

Per a nedejar enterament la roba bruta és precis passar bugada. Són famoses les bugaderes de Menorca, e moltes les dones de l'ofici. La roba blanca dóna goig a la vista e fa olor a netedat.

Un altre inconvenient, e de no poca conseqüència, és la mala disposició d'aquells llochs secrets qui en ciutats grans, com Tolon o Marsella, són espesses vegades ocasió de peste. Ventura que la major part de les cases tenen hort, e el clot del fems és el receptacle de totes les inmundícies. D'alli e dels estables surten aixams de mosques insufribles en temps calent. Mestres no es perfeccioni aquell sistema no desapareixeràn les malalties infeccioses e contagioses, produides de la corrupció de l'ayre e de l'aygue, infectat dels mateixos qui respiren e beuen, pus ja sabem que la fàbrica de pestilència és obra de l'home més que de la naturalesa.

No són poques les cases de Menorca qui tenen les cisternes massa prop de l'escusat, e no hi hà ciment ni traspol qui pugui preservar l'aygue de les infiltracions, sobretot si no és corrent. Es molt de considerar la posició e la distancia de les latrines. Ensenya l'experiència que l'aygue corrent dels cementiris avall basta per corrompre la salut de la ciutat o del barri o qui la beu, e així és que dels difunts soterrats hi pot venir la mort als vivents. Encare que no poch s'hagi modificat de lo més imperfet, no és poch lo qui està per modificar-se.

Precís és reconeixer que respecte de la sanitat privada e pública, molt més han après els menorquins del inglesos e

francesos que dels espanyols. Espanya, en còses de netedat, no té reputació ben fundada, ni tampoc la mereix, segons lo que resa l'història. Engegats jueus e moros, be es pot dir que Espanya tingué por de l'aygue, fòra la del baptisme; e tanta era ella que diferents malalties del cutis creixien e multiplicaven per falta de banys; ni tampoch s'atrevien a ordenar-los els metges, per temor de suspició de superstició oriental, sobretot si eren conversos o cristians nous.

Avuy die ha pres prou extensió la costum dels banys d'aygue dolça, e en ningun temps han perdut sa bona reputació els banys de mar, e casi podem dirne s'en fa abús. La moda de donar-los als noys ja fa anys que dura. A vegades no són sens inconvenients, particularment en persones de nervis flachs e reumàtiques; però també solen esser utils a les criatures de sanch pobre e als qui pateixen flaqueza dels òssos e inflament de les glàndules del coll. Diu un poeta grech que de totes impuretats nedeja l'aygue marina. Es ver que no li falten principis reconstituents ademés de la sal.

De les poblacions de l'illa, tres són marítimes: Mahó, Ciutadella, viles principals, situades una a llevant, l'altre a ponent, e Fornells, tota poblada de pescadors. Les altres, més adintre de les terres: Alaó, Mercadal, Mitjorn e Ferreries. Sant Climent e Sant Lluís són dos poblets bastant bonics del terme de Mahó. Una població petita és la dels Horts de Carabonell, al peu de la montanya central del Toro, no gayre enfora de Mercadal.

Estes dues poblacions són les menys sanes per sa situació en la vall e la conseqüent humitat e dolentia de les aygues: terra clàssica de les males febres intermitents, tercianes e quartanes, e d'aquella caquexia mortal qui ve a ser una febre continua, acompanyada d'una hipertrofia e preçona alteració de la melça. Malalts d'esta categoria són tots condemnats a morir consumits o hidròpics si no muden a temps la residència. Per preservar-se d'aquella afeció endèmica no hi hà més qu'un remey: no beure aygue si no bullida, no surtir de casa

si no ja alçat d'èstona e abans de post el sol ; però no és fàcil viure així pagesos e gent pobre del camp. Resulta que mols d'ells tenen la panxa tota plena de la melça, e, cremats de set, beuen e més beuen, e va creixent el mal, a no determinar-se el pacient a pendre cada dia dos o tres botils d'aygue de claus rovellats, pus així la solen preparar, encare que sia millor la de câl ferrer, com ja ho sabien els metges antics e així també té nom aygue ferrada.

Ab l'aygue pura creix la melsa e minva ab la de ferro. Veritat confirmada de l'experiencia, mare de la medicina, e de molt fàcil aplicació en tot temps e llocs. Per açò la posam aquí, com a cosa certa. No són tant economicchs ni tenen igual eficacia els potingos de câ l'apotecari, ni tampoc basta la quina, per curar aquella peste de Menorca.

Prou ho sabien els frares Agustíns del convent del Toro. Dins una capella de l'iglesia, a la ma esquerra del qui entra, un clot hi hà molt ample e bastant pregón de la terra que trehien d'allí els malalts incurables, persuadint-los la devoció qu'un pessig d'aquella pols sagrada dins d'un got d'aygue, beguda en dejú, podia fer miracles. El remey consisteix en seguir la natura : menjant aliments de sustancia, bevent bon vi emerat ab aygue de ferro, e bullida si no és del tot pura, evitant l'humitat e vestin-se de llana.

Uns quants abullons per donar carrera a l'aygue no corrent e algunes vies obertes a l'ayre pur de la montanya farien el miracle que debades demenava la fè a la Mare de Déu del Toro, així anomenada perquè segons la llegenda, un brau va descobrir aquella imatge venerada en tota l'illa, e algún tant abandonada avuy dia. Aquells frares de la montanya, com qu'eren propietaris d'unes possessions de bones rendes, no passaven mala vida. Un capellà qu'el bisbe havia desterrat al seu convent contava així la bulla dels religiosos en el refetó el die de la festa de Sant Agustí : *In principio tacebant, in medio coeperunt loqui, in fine loquebantur variis linguis*, com els apostols. Bon llatí era ell, e mellor observador.

Densians no hi hà frares ha mudat l'estat sanitari e no és poc lo que s'ha fet per millorar-lo ; però no queda tot acabat. A ho comprenen les gents dels valls o barrancs que la vida sana dependeix de les influències externes : ayre, sol, aliments, vestits e habitacions. Ja avancen, però molt a poch a poch. De quelcom han de servir les escoles públiques de noys e noyes, encare serien més útils si propagara la publica ensenyança les veritats necessaries. Com totes les coses d'aquêt mon vulguin experiència, és precis aprendre a viure els qui no saben les condicions de la vida. No basta la tradició sola, ademés que sol ésser dolenta ont impera l'ignorancia. D'una persona de poques llums o molt atrassada solen dir a Menorca qu'és del barranch d'en Fideu, com si diguessin qu'és un bàrbaro.

Bona part de la gent treballadora viu en el camp, e no van a la vila sinó diumenge o dia de festa marcada. Senyors de lloch n'hi ha poch, e és de sentir, perquè del propietari meteix ve la mellor cultura, e no hi ha més amo qu'el que posseeix la terra. A Menorca casi tots els propietaris tenen un pagès qui habita la possessió, cultiva la terra e pren la seva part dels productes, regularment la meitat.

Si és important la possessió, no falta casat pel propietari quant vol passar en el camp una temporada, segons s'acostuma entrada la primavera o a principis d'estiu. Alguns casats son de molta comoditat, e no falta la capella per excusar a la familia del senyor d'anar a oír missa a la vila.

Llogarets o llochs petits prou n'hi hà, e algunes casetes on viuen casolans, dedicats al cultiu dels vespers e abres de fruita. També sol haverhi vinyes grands e ben plantades, qui tenen en mitj, o acostada a la paret, la torre emblanquinada, ou deposita ses eynes el vinyovol e descansa del seu treball. Vinya sense torre no és tant fàcil de guardar. diu el proverbial oriental.

En les propietats petites l'unic edifici és un bover, o estable pel bestiar, contra el mal temps o la demasiada calor. En un

país de tant pocs arbres e tantes tanques s'alegra la vista al descobrir las cases dels pagesos, e particularment les de terrats e porxo. Casi totes son blanques com la neu, e ressalta més la blancor per les persianes vermelles o verdes.

La gent del camp, fa culcada els diumenges e dies de festa per anar a la vila e tornar-s'en al lloch: l'amo a cavall o a matxo, la madona dalt l'ase, e a les anques els noys, no sempre en selle ni albarde: n'hi hà molts qui viatgen en matxos o ases ensellats de bast e basses, e portants als noys de cada costat.

La somera sol èsser cavalleria molt mansa e pacífica, com que colcant així entrà Jesu-Crist a Jerusalem, acompanyat de tanta gent portant rams e palmes.

Diu la cançò de cantar-se als nins:

Arri, arri, somereta,
anerem a Sant Billoch,
a veure na Joaneta,
qui fa coques ab arrop.

E una altre cançoneta diu així:

L'amu en Pere,
alçau bandere,
vos qui tant hau corregut:
hau guanyat una sumera,
qui cada any vos fa un ruc.

Regularment el senyor qui no usa cavall o matxo sol tenir un ase bo en l'estable, e així dels metges qui visiten fora de la vila, si no van en cotxo, com fan alguns d'uns quants anys ençà. Un bon ase no costa menys qu'un cavallet o un matxo. No hi hà animal més bonic qu'un ruquet; però de maltractar els ases prové la decadencia de la raça, e de no saber cuydarlos naixen les nafres. Prou ho saben els ases dels caraboners e altre gent de males entranyes e igual reputació.

Menorca és terra de caçadors; però ja fa anys que va aca-

quantse la caça, perquè no hi hà prou vigilancia en el camp, e així és que la destrucció dels nius e de les cries ha despoblat la terra menorquina dels enemics naturals de les urugues, vermes, corcs, llagostes e altre gent menuda, destructora de les plantes dels vergers, de la vinya, dels arbres e de la fruita.

En la comedia d'Aristófanés titolada *Els ocells* un chor de gent alada canta en cobles liriques d'una poesia incomparable els beneficis de tantes especies qui canten e encanten la natura, redeljant la vegetació dels rosegadors que la destrueixen. Als ocells pertany la policia e sanitat dels camps. Aixó deuria ensenyar-se en les escoles, principalment en temps de primavera, quand l'epidemia d'anar a caçar e traure nius desperta en els noys l'instint dolent de la destrucció.

Basta per avuy. Ja tornarem a parlar de Menorca en les memories de l'infantesa.

J. M. GUARDIA

UNA SENTÈNCIA ARBITRAL DE MOSSÈN GALCERAN DE REQUESENS, GOVERNADOR DE LA ILLA DE MENORCA

(1441)

Les desavinences que desde llarg temps es deixaven sentir entre la Universitat General i les Universitats foranes de Menorca, tal volta per manca de precisió en els estatuts de son règim municipal, obligaren a N'Alfons V a nomenar Governador d'aquesta Illa un home de prestigi que vingués a dirimir tantes qüestions enutjoses, sotmeses sovint a la resolució de son reial Consell, i estatuir de manera definitiva la reglamentació que convenia adoptar per les quatre universitats particulars de Mahó, Alayor, Mercadal i Ciutadella, i la General de la Illa, allavors constituïdes a Menorca.

En 1436 jurava son càrrec, dins la parroquial esglèsia de Santa Maria de Ciutadella, el nou Governador, Mossèn Gal-

ceran de Requesens, cavaller, conseller del rei, batlle general que fou de Catalunya, i una volta oïdes per ell les requestes fetes verbalment per uns i altres i sellat aquell pacte entre les universitats menorquines pel qual es donava al nou representant del senyor rei plen poder, elegint-lo àrbitre arbitrador i amigable compositor en llurs pretensions, va pronunciar la sua arbitral sentència a la qual la senyora reina va donar sa conformitat en 1439.

Una volta fetes unes quantes correccions a la nova reglamentació municipal, acceptades per la sobirana, i una volta declarada aquella en força de privilegi, les municipalitats menorquines per ella es van regir fins l'any de 1833, en què un reial Decret convertí les *Universitats en Ajuntaments*.

Per l'anteriorment exposat es compendrà que En Galceran de Requesens és una figura de gran relleu dintre de la història de Menorca, i si fins avui no es coneixia altra obra d'aquell bon governador, qui pretengué portar-nos la pau a casa, que sa reglamentació municipal, ben bé ens podriem aconsolar els menorquins pensant que si no n'havia fet moltes d'obres n'havia fet, al menys, una y bona.

Però ve't-aquí que entre els Llibres de Privilegis i Cartes Reials de la Universitat de Mahó, no prou ben escorcollats encara, trobem (lletra D, tolis 30-33) i transcrivim, en mig de la nostra tasca de catalogació, un nou document d'En Galceran de Requesens, no publicat fins a l'hora present i per tant quasi desconegut.

Es tracta d'una nova sentència arbitral per la qual el Governador de Menorca otorga franquesa de contribuir a tot càrrec comú als propietaris de terres, ja per raó de llurs cavalleries establertes l'any 1300 pel rei En Jaume de Mallorca, ja per les possessions que aquells vagin adquirint amb els 500 diners d'or provinents de ses rentes, sempre que els fruits de les noves terres no sien extrets de la possessió comprada.

Aquesta mesura de bon govern, que anava encaminada a fer prosperar la nostra agricultura, abandonada després de

'expulsió dels serrains per N'Alfons III, en 1287, ens prova ins aon arribà l'interès i bona voluntat que per la nostra Illa ra sentir en Galceran de Requesens.

I perquè es pugui estudiar en tots els seus detalls el document de referència, contribuint al mateix temps amb nostres escasses forces, a la reconstitució del Dret Municipal català, el transcrivim fidelment :

VENERABILIUM JURATORUM VENERABILIBUS HOMINIBUS
DE PARATICO

Nos en Galceran de Requesens caualler conseller del senyor Rey e Governador de la ylla de manorcha arbitra arbitrador e amigable composador comunament elet entre los honrats en barthomeu garriga e pere serra juriste hauents de aquestes coses plena potestat la qual aells es stada donada e atribuida per lo General consell de la dita ylla segons appar per determinacio per lo dit conseil general per les dites coses feta de vna part E los honrats homens de paratge o bras militar o hauents privilegi de generosos de la dita ylla de la part altre, vist primerament la potestat anos per les dites parts donada segons apar per carta feta en poder del discret en Pere serra notari de ciutadella en lany mill cccc xxxviiiij (1439) Vistes encara les requestes verbalment deuant nosaltres per los dits homens de paratge o de bras militar fetes per les quals allegauen ells deure esser franchs de no contribuir en les imposicions e altres ajudes de la ylla per raho de las caualleries e possessions per ells allegades per raho dels sinchcents diners dor que han franchs per privilegis a ells per los illustres reys passats atorgats e per altres franquedats e immunitats pel ells demenades e allegades vistes e hoides les satisfaccions e altres rahons verbals demanadas per part de la vniuersitat en gracia aquells fetes e allegades vistes aximateix diuerses sentencias per los illustres reys passats sobre les dites cosas donades e molts altres procehiments per les dites cosas fets e actuats entre la dita vniuersitat de part vna e los dits homens de

paratge del part altra, e vistes per semblant diuerses contraries sentencias donades sobre les dites coses axi per lo Governador de la present ylla com per lo Governador de la ylla de mallorque vista axi mateix certa informacio per lo honorable en francesch sagarriga olim Governador de la ylla de mallorque al honorable en ramon de huluia llavors Governador de la present ylla la qual de voluntat de la dite vniuersitat e dels dits homens de paratge o generosos o per aquell dit honorable Governador de mallorques rabuda sobre la forma e manera en les quals contribuexen los generosos e homens de paratge en la ylla de mallorques, Vistes en apres totes altres coses en assovesedores e ateses les atanedores pronunciam arbitram sentenciam e declaram en la forma e manera saguent Com per les sentencias dessus mencionades per lo illustre rey en pere de memoria recordable donades e per la informacio sobre les dites coses per lo honorable Governador de mallorque presa e al honorable lauors Governador de la present ylla de manorcha tramesa e en altre manera consta a nos dit arbitra arbitrador e amigable composador los dits homens de paratge deuen esser franchs per raho de llurs caualleries de sinchcents diners dor e de aquellas o aquells deure contribuir e pagar en estas coses e maneres Per tant pronuncians sentencians arbitrans e declarans sobre les ditas cosas axi per via de dret com de la lahor e amigable composicio com en altre manera arbitram e sentenciam que los dits homens de paratge e altres hauents priuilegi militar son e deguen esser franchs de los dits sinchcents diners dor o de llurs caualleries de tot carrech comu E per semblant segons forma de las sentencias e capitols dessus dits han per privilegi e inmunitat que pusquen smersar los dits sinchcents diners dor en compra de vna propietat, o en rendes, o elegir vna de aquellas en axi que los dits homens de paratge hagen tots los fruyts que proceheran de llurs caualleries o possessions per ells elegides o comprades per los dits sinchcents diners dor franchs que per aquell no son tenguts de pagar alguna imposicio, o ajuda de manere empero los dits fruyts se mengen o se despenen hos venen dins la dita caualleria o possessio elegida o comprada per los dits sinchcents diners dor E si fora de les caualleries, o sessions los dits fruyts son portats es distribuexen o son

alienats los dits homens de paratge e altres priuilegi militar hauents son tenguts a pagar en les imposicions e altres drets imposats axi com hun ciutada e per semblant prouahim e declaram los dits homens de paratge no deura contribuir per raho de las dites caualleries, o sinchcents diners dor en qualseuulla tallas o collecta ques fassen a vtilitat de la present ylla. Asso empero anadit e declarat que en qualseuulla armada ques fassa en la dita ylla per defensió de aquella e en despeses que se hagen a fer per compra de armas adops de murs e de valls e emanaments daygues e en talayes e scoltes o en totes altres coses que sien per defencio de la dite ylla e en donatius o profertas fetas e fasadores al senyor rey hagen e sien tenguts contribuir e pagar per raho de las ditas caualleries, o sinchcents diners dor axi com hun ciutada o habitador de la dite ylla dels altres empero bens que los dits homens de paratge ho auent priuilegi militar han e posseexen eilla dite ylla vltra les dites caualleries, o possessions elegides per los sinchcents diners dor hagen e sien tenguts contribuir e pagar en tot carrech comu e visinal e en totes despesas contribucions e exaccions qualseuulla quis fassen en la present ylla per manera e forma que los altres habitants de la dita ylla no preuilegiats pagar e contribuir son strets Declarant mes auant e sentenciant que los dits homens de paratge no pugén esser franchs per los dits sinchcents diners dor fins que aquells hagen e sien stats en possessions o rendes o que per aquells ne hagen alguna elegida de aquellas que hagen.

E com per part dels dits homens de paratge priuilegi militar hauent sia stat demenat deuant nos cascun dells hauent caualleries poder elegir altre possessio per los dits sinchcents diners dor, o esmersar en compra de aquella e que deuen hauer franchas ab dues so es la caualleria e possessio elegida o comprada per los dits sinchcents diners dor E per part de la dite vniuersitat sia stat allegat que los dits homens de paratge o priuilegi militar hauent no poden ne deuen hauer franchs sino tan solament la caualleria o possessio elegida per los dits sinchcents diners dor e no ab dues E per semblant sia stat demenat per part de la dita vniuersitat que los dits homens de paratge, o priuilegi militar hauent son tinguts a pagar a la

dita vniuersitat diuerses quantitats per ells degudes e en les quals sien tenguts a contribuir per raho de temps passat per raho de las dites caualleries e sinchcents diners dor Per tant nos dit arbitra e arbitrador nos reseruam expressament que sobre los dits dos caps puscam dir sentenciar e declarar e prenunciar o arbitrar tota vegada que a nos sera vist fasedor la present nostra sentencia no contrestant.

Reseruam nos axi mateix nos dit arbitra e arbitrador que si alguna cosa en la dita nostra sentencia apparia ambigua, obscura o declaradora, o en altre manera corregidora que aquelles puscam interpretar corregir declarar e esmenar tota vegada que a nos sia vist fasedor.

Prouahint e declarant que en la vigilia de nadal pus preuinent e de qui auant cascun any los dits homens de paratge capien e entreuenguen en lo regiment de la terra segons que per nos es stat sentenciat e ordonat en nostra arbitral sentencia les presents e damunt ditas repreuacions per nos fetes no contrestant, manants a les dites parts que la present nostra arbitral sentencia tenguen aprouen lohen e amologuen dins tres dies primers vinents sots les penas en lo compromes posades.

Lata lecta e publicata fuit predicta arbitralis sententia de mandato dicti honorabili domini Gubernatoris arbitri et arbitratoris predicti per venerabilis johannes de verino jurisperitum iudicem ordinarium minorice insule presentibus venerabilibus juratis ac venerabili petro serra jurisperito notarie quo supra parte ex vna et per parte dictorum venerabiles hominum de paratico venerabilibus Georgio marthi petro martorelli seniore petro martorelli juniore Gabriele martorelli Andrea martorelli et presentibus discreto nicholao vguet presbitero de mahone discretus Gabriele morlani michaele de borge notariis venerabilis franciscus de deo et martino de belloch habitatoribus ville ciutadelle ac discreto johanne foxani notario et scriba curie de hialor nec non pluribus aliis habitatoribus ville ciutadelle die lune Quinta septembris anno a natiuitate domini m.°cccc.°xlj.° (1441) hora vesperorum ipsius diei.

Qua publicata sententia in continenti seu quasi ipsa sententia fuit per dictum venerabilem Georgium marthi et alios hominus generosos ibidem presentes laudata et emologata.

Et die crastina comparuerunt in presenti curia jam dicti venerabilis petrus serra et bartholomeus garriga Et notarius vniuersitatis presentis insule jam dictam laudarunt et emologarunt sententiam.

Postea vero die lune xviiij predicti mensis septembris comparauit in presenti curia venerabilem petrus martorelli juniore et dixit per ipse nominabat et eligebat per dictis quinquecentis morabitinis auri possessionem siue alchariam quam possedet in capite de banyols pro ut et quem ad modum illam odie possedet.

Post predicta vero die sabbati xxiiij septembris anno predicto comparuit in presenti curia francisclus alamany syndicus et procurator venerabilis juratore huiusque insule Et dicto notario obtulit in quadam papiri cedula sequentia in scriptis.

E los honorables jurats de la present ylla de manorcha responents a la eleccio la qual lo dit honorable en pera martorell pus joua diu e afirme hauer feta de vna sua alcharia per raho e occasio de las, D, lliures dor dien que lo dit pera no pot ni deu aquella ditta alcharia per los dits sinhcents diners elegir per so car la dite alcharia val molt mes a les nostres dobles que no los dit, D, diners, e no es just ne raunable ne la dita arbitral sentencia ne altres daguen donades nou dien neu volen que per, D, diners dor vna possessio o altre propietat qui valega molt mes ne sia francha ans les dites sentencies dien e manen lo contrari volents que los homens de paratge e altres privilegi militar hauents pusquen elegir vna propietat per raho dels dits, D, diners dor valent, D, diners dor e lo privilegi que han nols fa franchs sino de, D, diners dor. E per so cascu dels dits homens de paratge e priuilegi militar hauent ha elegir propietat qui valega, D, diners dor e no mes car de mes no pot esser franch e si propietat elegex qui valega mes que los dits, D, diners dor tal

eleccio no val ne te car es feta expresament contra lo dit privilegi que han e contra les sentencias per raho de aquell daquen donades Item es encara mes la dita eleccio per lo dit honrat en pere martorell de la dite alcharia feta nulla per so car diu que elegex aquella per, D, morabatins dor que ha franchs so que no pot fer en alcuna manera com tansolament los homens de paratge hagen franchs, D, diners dor e no, D, morabatins dor per que los dits honrats jurats dien que ellis no accepten ne per acceptada e elegida haver volen la dita alcharia per raho dels, D, diners dor de tot plen dret e interesser de la present vniuersitat e de los singulars e habitants de aquella contra lo dit pere martorell e sos bens expressament pretestants.

Et die lune vicesima quinta eiusdem mensis septembris predicta proxime oblata cedula seu contenta in illa fuit intimata per me johannem de prato notarium et scribam huius curie predicto venerabilem petro martorelli juniore qui dixit que ell acordaria sin pendria translat.

Postea ipsament die prescripta comparauit in presenti curia jam dictus petrus martorelli Et dixit miehi dicto notario que ell no hauia dit que elegis la dita alcharia per, D, morabatins dor, sino p, D, diners dor com ell no sapia que son morabatins dor ne que volen dir e que per ventura yo dit notari hauia cuydat escriure diners dor e hauia scrits morabatins dor e que de asso li fes scriptura e fe.

Eiusdem requisicionis virtute ego dictus notarius fidem facio que cert que inaduertentment he scrit morabatins cuydant scriure diners.

Et etiam ipsament die lune prescripta comparuerunt in presenti curia venerabilem francischus alberus et antho-nius gorners duo ex venerabilibus juratis predictis Et dixerunt miehi dicto notario que jat sie lo lur sindich hage presentada la dessus inserta cedula en nom de tots ells dits jurats qee per tot axo ell noy consentien ans remetien les cosses en la dite cedula contengudes e qualseulla concessio que sobre la dite sentencia se hage afer a mossen Galçeran Governador de la present ylla quey prouahis o conagues segons forma del compromes.

Post predicta vero die veneris xvj martii Anno anativitate domini millesimo cccc.º xlij (1442) comparuit in presenti curia venerabilem ferrarius martorelli Et dixit miehi johannis de prato notarius et scribe huiusque curie et in presenti pressu per me dictum notarium continuari requisuit Que ell elegex per los dits sinchcents diners dor la sua possessio la qual ha en lo terme de la present vila de Ciutadella, de qua quidem electione fuit facta per me dictum notarium ad requisitionem eiusdem ferrarii presens scriptura.

Que quidem electio fuit die crastina instantem jam dicto ferrario martorelli notificata per me notarius huiusque curie venerabilis bernardo martorelli jurato in anno presenti per brathio majori uisque insule. E post die lune xxvj martii predicti et proxime scripti jam dicta electio superiusque facta per dictum venerabilem ferrarium martorelli fuit instantem eodem ferrario notificata per me johannem de prato notarium et scribam huiusque curie venerabilibus Georgio marthi et petro torrent duobus ex venerabilis juratis huiusque insule in anno presenti.

Post predicta vero die veneris xxvij aprilis anno predicto anativitate domini millesimo cccc.º xlij.º (1442) comparuit in presenti curia Regia ville ciutadelle venerabilem Andreas martorelli Et dixit miehi johannis de prato notarius et scribe huiusque curie et in presenti pressu per me dictum notarium continuari requissuit, Com ell elegia la sua possessio en la qual sta per los sinchcents diners dor.

Subsequentem autem die sabbati xij madii anno predicto millesimo cccc.º xlijº (1442) predicta et proxime facta electio seu nominatio predictum venerabilem Andream martorelli de predicta eiusque possessione facta fuit per me johannem de prato notarium et scribam presentis curie notificata et intimata venerabilibus Georgio marthi bernardo martorelli et petro torrent tribus ex venerabilibus juratis huiusque insule.

La present sentencia es stade comprade per los Sindichs m.º (mossó) pere boscha mossen llorens pons e m.º melsior sebiter de mossen Gordi boscha.

Vuy a XXX de maig 1555 per tres lls. (lliures).

F. Hernández Sanz

Cronista de la Universitat de Mahó

NOTAS

SOBRE LOS SIGNOS USADOS POR ALGUNOS DE LOS NOTARIOS QUE EJERCIERON EN MENORCA DURANTE LOS SIGLOS XVI, XVII Y XVIII

El Archivo Municipal de Mahón guarda, entre la abundante documentación correspondiente a su antigua Universidad, una rica colección de actas y contratas notariales relacionadas más o menos directamente con la vida administrativa de la ciudad y su término.

Conquistada Menorca por Alfonso III de Aragón, poblada que fué *de bona gent catalana* y establecida la nueva organización civil, según las prácticas y costumbres de Cataluña, el Monarca confirió a Pedro Bosch el cargo de Escribano Real o Notario público en esta Isla, con fecha 1.º de marzo de 1287.

Anterior al siglo XVI no conserva nuestro Archivo escritura auténtica alguna autorizada por los notarios que sucedieron en el uso de su ejercicio a dicho Pedro Bosch, y, si por referencia conocemos los nombres de varios de aquellos no nos ha sido posible hallar el signo con que legalizaron los instrumentos ante ellos otorgados. Al descuido imperdonable de nuestros antepasados, que en sus manos tuvieron la administración de la cosa pública, débese la pérdida de muchos y muy curiosos documentos pertenecientes a la dominación catalano-aragonesa.

Nos limitamos en este trabajo a estudiar, solamente, los facsímiles de los signos de aquellos Notarios que ejercieron dentro de la Isla durante los siglos XVI, XVII y XVIII y de varios de cuyos documentos originales está en posesión la Corporación Municipal, haciendo caso omiso de los muchos que posee y que fueron autorizados fuera de Menorca.

La inmensa mayoría de estas escrituras se hallan extendidas en pergamino ; pocas en papel. Las primeras presentan una sola cara escrita ; las segundas ambas caras de la hoja.

El latín es la lengua usada comúnmente en la redacción de los documentos ; por excepción algunos se hallan redactados en catalán, propio del país.

Por los diversos asuntos de que tratan estas escrituras se conocen en Menorca con los nombres de *Actes*, *Apocas*, *Cartes*, *Concordies*, *Contractes*, *Debitoris*, *Inventaris*, *Obligacions*, *Procures*, *Rebudes*, *Spolits* y *Testaments*.

Todos estos documentos van encabezados con una fórmula por medio de la cual se hace notorio a todos el contenido del diploma. Esta fórmula se halla redactada de diferentes maneras :

« *Sit omnibus notum quod. . .* »

« *In dei nomine et eius diuina gratia. Amen. Nouerint Vniuersi quod. . .* », o simplemente :

« *Nouerint Vniuersi quod. . .* », que es la más frecuente.

En los de texto catalán suele emplearse la de :

« *In dei nomine et eius gratia. Amen. Sia a tots axi presents com venidors cosa manifesta i notoria com. . .* »

Estas escrituras a parte del interés que despiertan por las curiosas noticias de carácter íntimo que sus textos encierran, llaman poderosamente la atención del paleógrafo por la variedad de los dibujos constitutivos de los signos particulares con que los Notarios las autorizaron o las legalizaron.

El signo notarial, como toda manifestación de arte, presenta en sus albores los caracteres de una extrema sencillez ; sigue luego una época de florecimiento, que en Menorca se patentiza durante los siglos XVI, XVII y XVIII, y en el XIX se inicia ya su decadencia, agudizada en nuestros días.

Y este proceso obedece, a nuestro entender, a que obligados los Notarios, por la Ley, durante el indicado siglo XIX, a estampar al pie del signo su propia firma y rúbrica fueron

simplificándolo de tal modo que ha quedado reducido en nuestros días a un simple monograma.

Antes de la modificación de que hemos hecho mérito, el signo notarial era la única garantía de autenticidad del documento.

Con anterioridad al siglo XVIII los Notarios estamparon su signo en todas las escrituras que autorizaron o legalizaron y en todas las copias de las mismas, pero no en sus matrices por no ser costumbre o por no estar mandado. Por las Reales Ordenanzas de Felipe V de 1736 se mandó ponerlo al cierre o conclusión del protocolo, llamado a la sazón *Manual*; posteriormente al empezar y al concluir el protocolo y últimamente al principio y al fin del mismo y en cada una de las escrituras en él contenidas.

Es nota característica de todo signo notarial llevar una cruz como remate superior del dibujo; en los anteriores al siglo XIX unos trazos horizontales que arrancan de ambos lados del signo enlazan con las sílabas *Sig* y *num* a las que sigue la palabra *meum* y a continuación el nombre del representante de la fe pública cuyo es el signo; este termina en la parte inferior con un rasgo que, de ordinario es la propia rúbrica del Notario. En los casos en que el documento va redactado en catalán el Notario substituye las palabras latinas *Signum meum* por las de *Senyal de mi...*

Como el Notario, para la extensión de sus escrituras, solía aprovechar todo lo que materialmente podía dar de sí el pergamino, afectaban muchas de ellas formas muy diversas e irregulares. Y en ocasiones, por falta de espacio en donde poder estampar su signo en su forma ordinaria, se veía precisado a reducir su extensión horizontal doblando en línea quebrada y hacia el eje de simetría del dibujo los trazos laterales de que hemos hecho mención.

Así es que a simple vista parecen signos distintos, dibujos que en realidad no tienen más diferencia que la sencilla variante de la que acabamos de hacer mérito.

Es frecuente, casi constante, ver en el trazado de los signos pertenecientes a los siglos que estudiamos el monograma de Cristo ya en la forma de XPS, o en la de IHS, o bien ambas reunidas a la vez. En algunos, una palabra, compuesta por letras volantes (V - IN - CI - T), viene a completar con el *Crismon* una frase : *Cristo venció*. En otros, el Notario dibuja las letras de su apellido o la abreviatura de su nombre distribuyéndolas entre historiadas lacerías. Esta costumbre fué generalizándose llegando algunos a poner su firma entera al pie del signo mucho antes de que esta práctica fuera declarada obligatoria.

Del exámen de los signos se deduce que el uso de la estampilla fué aceptado en Menorca por algunos Notarios a partir del siglo XVI. En efecto, Pedro Garí, que ejercía en 1597, signa con ella ; también lo hacen Antonio Gallo, notario de Ciudadela, en los años 1607 a 1635 y Francisco Caules que vivía en Mahón a últimos del siglo XVIII.

Ya sea que las estampillas de los dos primeros no estuvieran bien grabadas o estuvieran muy gastadas por el uso, lo cierto es que su dibujo se encuentra retocado por la mano del Notario.

Y para terminar, como datos curiosos debemos hacer constar, 1.º que durante el siglo XVII el uso de la estampilla se extendió en Menorca entre otros funcionarios públicos : el *Magnífico Mossen Bartolomé Seguí*, Jurado Clavario de la Universidad de Mahón, durante el ejercicio de 1649 a 1650, firmaba con ella, y 2.º que de todas las escrituras notariales que el archivo posee extendidas fuera de Menorca, dos solamente llevan el signo estampillado, siendo las autorizadas en Génova por Giacomo Antonio Passano, en 7 de febrero y en 9 de octubre de 1776.

F. Hernández Sanz

Constitución de la Universidad de la villa y término de Mahón durante los siglos XVI, XVII y XVIII

**Notas extraídas de los libros de Determinaciones del
Consejo de dicha villa por su Cronista-Archivero
D. FRANCISCO HERNÁNDEZ SANZ**

(*Continuación*)

1634—1635

Sindichs

Magnífich Mossen Joan Pons de Malbujer, *de bras major, Clauari* ; Magnífich Mossen Llorens Pons de Torelló, *de bras mitjá* ; Magnífich Mossen Aloy Andreu, *de bras menor*.

Consellers de bras major

Jherony Montenyas ; Barthomeu Seguí de Binisayde ; Pere Vidal ; Joan Cintes.

Consellers de bras mitjá

Pere Tudori de Addabus ; Miguel Orfila de Binifadet ; Damià Pons de Binibecha ; Jaume Carreras de Binimaymó.

Consellers de bras menor

Miquel Pujol ; Pere Pons ; Jaume Seguí fill de Honofre ; Antoni Flaquer.

1635—1636

Sindichs

Magnífich Mossen Guillem Tremol, *de bras major, Clauari* ; Magnífich Mossen Pere Pons de Talati, *de bras mitjá* ; Magnífich Mossen Miquel Coranti, *de bras menor*.

Consellers de bras major

Joan Pons de Malbujer ; Barthomeu Foguet, notari ; Joan Carreras, fill de Llorens ; Francesch Pons.

Consellers de bras mitjà

Antoni Vidal de Biniancoller ; Francesch Pons de Biniparell ; Antoni Pons de Torelló ; Guillem Pons de Cornia.

Consellers de bras menor

Barthomeu Sanxo ; Nicolau Marsal ; Ramon Ballester ; Joan Vila.

1636 - 1637

Sindichs

Magnífich Mossen Jheroni Sintas, *de bras major, Clauari* ; Magnífich Mossen Francesch Seguí, *de Binisayda ; de bras mitjà* ; Magnífich Mossen Pere Pallisser, *de bras menor*.

Consellers de bras major

Jheroni Montañes ; Pere Llorens Juaneda ; Pau Serra ; Barthomeu Seguí de Binialmaya.

Consellers de bras mitjà

Llorens Carreras de Musoptá ; Bernat Sintas de Binifael ; Damiá Pons de Binibeca ; Llorens Pons de Algendar.

Consellers de bras menor

Antoni Andreu ; Antoni Ballester ; Jaume Seguí, fill de Honofre ; Raphel Anrich.

1637 - 1638

Sindichs

Magnífich Mossen Domingo Seguí, *de bras major, Clauari* ; Magnífich Mossen Pere Tudorí de Addabus, *de bras mitjà* ; Magnífich Mossen Jaume Seguí, fill de Honofre, *de bras menor* ;

Consellers de bras major

Francesch Abadia ; Joan Pons de Malbujer ; Guillem Tremol ; Joan Carreras, fill de Llorens.

Consellers de bras mitjá

Antoni Cardona de Mosoptá ; Antoni Pons de Torelló ; Llorens Mercadal ; Pere Pons de Talatí.

Consellers de bras menor

Barthomeu Sanxo ; Aloy Andreu ; Nicolau Marsal ; Antoni Pons.

1638—1639

Sindichs

Magnífich Mossen Pere Vidal, *de bras major, Clauari* ; Antoni Pons de Llumesanes, *de bras mitjá* ; Francesch Corantí, *de bras menor*.

Consellers de bras major

Antoni Carreras, major ; Pau Serra ; Barthomeu Foguet ; Barthomeu Seguí y Mercadal.

Consellers de bras mitjá

Bernat Cintas de Binifaell ; Llorens Carreras de Mosoptá ; Antoni Vidal de Bini-Alcolla ; Francesch Pons de Biniparrell.

Consellers de bras menor

Martí Andreu ; Ramon Ballester ; Rafel Torres ; Rafel Anrich.

1639—1640

Sindichs

Magnífich Mossen Joan Pons de Malbujer, *de bras major, Clauari* ; Magnífich Mossen Pera Villalonga de Toraxa, *de bras mitjá* ; Magnífich Mossen Joan Vila, *de bras menor*.

Consellers de bras major

Jherony Montañes ; Barthomeu Segui ; Pera Vidal ; Guillem Tremol.

Consellers de bras mitjá

Joan Pons de Binimaymó ; Gabriel Cardona de Torelló ; Antoni Cardona de Mosoptá ; Miquel Pons de Llumesanes.

Consellers de bras menor

Antoni Andreu, major ; Antoni Ballester ; Nicolau Marsal ; Antoni Flaquer.

1640—1641

Sindichs ()*

Magnífich Mossen Rafel Montañes, *de bras major, Clauari* ; Magnífich Mossen Miquel Pons de Llumesanes, *de bras mitjá* ; Magnífich Mossen Rafel Anrich, *de bras menor*.

Consellers de bras major

Joan Pons de Cugulló ; Thomas Abadia ; Domingo Seguí, menor ; March Sintes.

Consellers de bras mitjá

March Careras de Binicalaf ; Francesch Vidal ; Francesch Corantí ; Pera Carreras de Matxani.

Consellers de bras menor

Ramon Ballester ; Joan Vila ; Farrer Marsal ; Antoni Parpal.

1641—1642

Jurats

Magnífich Mossen Jherony Montañes, *de bras major, Clauari* , Magnífich Mossen Pera Pons de Telaty, *de bras mitjá* ; Magnífich Mossen Ramon Ballester, *de bras menor*.

(*) Por R. O. firmada por Felipe IV en 22 de Enero de 1641 se concedió a los Síndicos de Mahón el tratamiento de JURADOS. El día 4 de Mayo del mismo año, el Gobernador de la Isla ordenó al Bayle de Mahón que se procediera a la elección de los nuevos cargos municipales de esta villa según lo prevenido en la citada R. O.

Consellers de bras major

Domingo Sagui, major ; Dr. Joan Antoni Albertí ; Barthomeu Sagui de Binialmaya ; Jaume Sintas.

Consellers de bras mitjá

Gabriel Cardona de Torelló ; Guillem Pons de Curnia ; Francesch Vidal de Trabaluger ; Llorens Pons de Trepucó.

Consellers de bras menor

Francesch Corantí ; Matgi Andreu ; Antoni Andreu, menor ; Bernadí Orfila.

1642 — 1643

Jurats

Magnífich Mossen Juan Carreras, *de bras major, Clauari* ; Magnífich Mossen Antoni Pons, *de bras mitá* ; Magnífich Mossen Ferrer Marsal, *de bras menor*.

Consellers de bras major

Barthomeu Sagui de Binisayda ; Juan Pons ; Thomas Abadia ; Lorens Saguí.

Consellers de bras mitjá

Pere Vilallonga de Toraxer ; Juan Comellas ; Francesch Coranti ; Barthomeu Vidal.

Consellers de bras menor

Antoni Ballester ; Marti Andreu ; Antoni Perpall ; Juan Rexart.

1643 — 1644

Jurats

Magnífich Mossen Domingo Seguí, *de bras major, Clauari* ; Magnífich Mossen Juan Pons de Binimaymó, *de bras mitjá* ; Magnífich Mossen Miquel Coranti, *de bras menor*.

Consellers de bras major

Raphel Montañes ; Juan Pons de Cugulló ; Dr. Juan Antoni Albertí ; Barthomeu Seguí y Mercadal.

Consellers de bras mitjá

Antoni Cardona de Mosoptá ; Francesch Seguí de Bini-sayda ; Joan Pons de Torelló ; March Carreras.

Consellers de bras menor

Juan Vila ; Antoni Andreu ; Antoni Pons ; Bernadi Orfila.

1645 — 1646

Jurats

Magnífich Mossen Juan Pons de Cugulló, *de bras major. Clauari* ; Magnífich Mossen Juan Pons de Torelló, *de bras mitja* ; Magnífich Mossen Martí Andreu, *de bras menor*.

Consellers de bras major

Pau Serra ; Guillem Tremol ; Dr. Juan Antoni Albertí ; Gabriel Carrió.

Consellers de bras mitjá

Francesch Vidal de Binialcoller ; Juan Pons de Binimaymo ; Bernadi Taltavull ; Matgi Andreu.

Consellers de bras menor

Nicolau Marsal ; Barthomeu Sanxo ; Juan Vila ; Matheu Ferrer.

(Continuará).

Observatorio meteorológico de Mahón.

--- Latitud geográfica 39° 53' - Longitud al E. de Madrid 7° 57'
 Altitud, en metros, 43.

Resumen correspondiente al mes de junio de 1926

DÉCADAS	BARÓMETRO, EN mm y a 0°						TERMÓMETROS CENTÍGRADOS						PSICRÓMETRO		
	Altura media	Oscilación media	Altura máxima	Fecha	Altura mínima	Fecha	Temperatura media	Oscilación media	Temperatura máxima	Fecha	Temperatura mínima	Fecha	Oscilación extrema	Humedad rel.ª media	Tensión media en milímetros
1. ^a	757.3	0.4	762.0	7	753.1	2	18.6	8.2	26.2	8	12.0	4	14.2	65	11.8
2. ^a	757.3	0.4	761.2	15	751.4	12	20.1	8.2	26.6	16	13.6	19	13.0	60	12.0
3. ^a	758.3	0.6	762.1	29	753.5	24	20.9	8.1	29.2	22	15.6	29	13.6	59	12.7
Mes	757.7	0.5	762.1	29	751.4	12	19.9	8.2	29.2	22	12.0	4	17.2	62	12.2

DÉCADAS	ANEMÓMETRO										DIAS DE			DIAS DE			DIAS DE		
	DIRECCIÓN DEL VIENTO		FRECUENCIA DE LOS VIENTOS		FUERZA APROXIMADA		Despejados	Nubosos	Cubiertos	Lluvia	Niebla	Rocío	Escarcha	Nieve	Granizo	Tempestad	Lluvia total, en milímetros	Lluvia máxima en un día	Evaporación media en milímetros
N.	NE.	E.	SE.	S.	SO.	O.													
1. ^a	1	2	1	1	2	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0.9
2. ^a	2	1	0	1	2	2	1	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1.2
3. ^a	4	2	1	1	0	0	1	3	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	3.7
Mes	7	5	2	3	4	5	1	3	6	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1.9

MAURICIO HERNÁNDEZ PONSETI